

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SANAL ZORBA VE MAĞDUR OLMA DÜZEYLERİNİN OKUL TÜRÜ VE CİNSİYET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Mehmet Barış Horzum
Dr. Tuncay Ayas
Sakarya Üniversitesi

Özet

Teknolojideki gelişim günümüzde en küçüğünden yaşlısına tüm bireylerin teknoloji kullanımını beraberinde getirmektedir. Teknoloji kullanımı her zaman olumlu olmayabilmektedir. Olumsuz ve yanlış teknoloji kullanımlarından biri de sanal zorbalıktır. Bu çalışanın amacı, farklı orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türlerine ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırma tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmada tarama modellerinden anlık durum saptama gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 öğretim yılı birinci döneminde Sakarya ilinde öğrenim görmekte olan 334 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemin seçiminde basit rasgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde cinsiyet için ilişkisiz örneklem için t-testi; okul türü için tek yönlü ANOVA testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete göre sanal zorbalığa maruz kalma ve bu davranışları gösterme açısından farklılık bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık davranışları gösterdiği bulunmuştur. Özel liselerde okuyanlar ve sınavla alınan Anadolu liselerindeki öğrencilerin diğer liselerdeki öğrencilerden daha fazla sanal zorbalık yaptıkları görülmektedir. Bunun yanında araştırmada okul türlerinde tek cinsiyetten öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda, hem kız hem erkek öğrencilerin öğrenim gördüğü okullardan daha az sanal zorbalık olaylarının olduğu bulunmuştur. Bu bulgu sanal zorbalık olaylarında farklı cinsiyetlerin bir arada öğrenim gördüğü okullarda daha fazla olduğunu ortaya koyacak niteliktedir.

Anahtar Sözcükler

Sanal zorba, Sanal mağdur, Ortaöğretim öğrencisi, Cinsiyet, Okul türü.

THE EXAMINATION OF CYBERBULLYING AND VICTIM LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO SCHOOL TYPE AND GENDER

Dr. Mehmet Barış Horzum
Dr. Tuncay Ayas
Sakarya University

Abstract

Development in technology brings about the technology use by all individuals from the old and young alike. Technology use is not always necessarily positive. One of the negative and misuse of technology is cyber bullying. The aim of this study is to examine whether cyber bullying and victim levels of students studying in different high schools differ or not according to school types and gender. The research was performed according to survey model. In the study, cross-sectional survey model, instant situation determination which is one of survey models, was carried out. The sample of the study comprises of 334 students studying in province of Sakarya in the first term of 2010-2011 education year. In selection of the sample, simple random sampling method was used. As the data collection tool in the study, "Cyber Bully/Victim Questionnaire" developed by Ayas & Horzum (2010) was used. In the analysis of the obtained data, for gender for independent samples t-test and for school types one way ANOVA test were made. As a result of the study, difference was found in suffering from cyber bullying and showing such behaviors according to gender. It was found that male students show more cyber bullying behaviors compared to female students. Those studying in private high schools and those in Anatolian High schools who are accepted with exam do more cyber bullying than those in other high schools. In addition, regarding school types it was found that cyber bullying cases occur less in schools where only students of one gender study than those where both female and male students study. This finding suggests that cyber bullying cases occur more in schools where students of different genders study together.

Keywords

Cyberbully, Cybervictim, High school student, Gender, School type.

GİRİŞ

Teknoloji alanındaki yeni gelişmeler öğrencilerin bilgiye daha kısa zamanda ve istedikleri ortamda ulaşma imkanını sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler bilgiye kolay şekilde ulaşmayı sağlamanın yanında insanların hayatında birçok yenilikler ve kolaylıklar da sağlamıştır. Aileler, teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylıklardan dolayı çocuklarına birçok teknolojik imkan sunmaya çalışmaktadır. Çocuklara sunulan bu teknolojik imkanlar bazı durumlarda olumlu şekilde kullanılmasına rağmen bazen amaçları dışında kullanıldığı görülmektedir. Amacı dışında teknoloji kullanımı okullarda öğrenciler arasında yaşanan olumsuz olaylardan biri olan zorbalık olayları arasına “sanal zorbalık” (cyber bullying) adı verilen yeni bir zorbalık türünü getirmiştir (Ayas ve Horzum, 2010). Sanal zorbalık; bireysel ya da grupla başka birine ya da gruba iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanarak kasıtlı ve sürekli bir şekilde zarar vermeye çalışmak olarak ifade edilmektedir (Belsey, 2007; Mason, 2008). Sanal zorbalılık Chisholm (2006) tarafından cep telefonu, e-posta ve internet siteleri gibi elektronik medya kullanılarak birilerini tehdit etmek, aşağılamak, hakaret etmek, küçük düşürmek olarak tanımlarken; Patchin ve Hinduja (2006) ise sanal zorbalığı; internet temelli iletişim araçları kullanılarak bir başkasına incitici ve zarar verici mesajlar gönderme yoluyla rahatsız etmek olarak tanımlamışlardır.

Yapılan tanımlar incelendiğinde sanal zorbalıkla ilgili farklı bakış açılarının olduğu görülmektedir. Bu tanımlardan yola çıkılarak sanal zorbalık; bir veya birden fazla kişinin internet ya da cep telefonu gibi teknolojileri kullanarak kasıtlı ve sürekli olarak mağdur durumundaki kişiye zarar vermek amacıyla kullanması olarak tanımlanabilir.

Sanal zorbalılar, dijital araçları kullanarak zorbaca davranışlarda bulunduğu için mağdurlarına geleneksel zorbalık yapan zorbalardan daha hızlı bir şekilde ulaşarak zarar vermektedirler. Bununla birlikte sanal zorba ve geleneksel zorbalıların ikisi de mağduru korkutmak, üzme ve onun zarar görmesini istemektedirler (Willard, 2006). Bununla birlikte sanal zorbalılar, sanal ortamda kimliklerini gizleyebildikleri ve yakalanmayacaklarını düşündükleri için gerçek dünyadan çok daha agresif bir şekilde davranabilmektedir (Kirby, 2008).

Farklı ülkelerde sanal zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar (Bamford, 2005; Beran ve Li, 2005; Li, 2008; Kowalksi ve Limber, 2007; Li, 2005; NCH, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Stys, 2004; Williams ve Guarra, 2007; Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007) incelendiğinde sanal zorbalığın yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Türkiye’de de sanal zorbalıkla ilgili çalışmalar (Akbulut, Sahin ve Eristi, 2010; Arıca, Siyahhan, Uzunhasanoglu, Sarıbeyoglu, Cıplak, Yılmaz ve Memmedov, 2008; Arıca, 2009; Ayas, 2011; Ayas ve Horzum, 2012; Aydoğan, Dilmaç ve Deniz, 2009; Dilmaç 2009; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Dursun ve

Akbulut, 2010; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007; Erdur-Baker ve Tanrikulu, 2009; Erdur-Baker, 2010; Eroğlu ve Peker, 2011; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008) incelendiğinde Türkiye’de de sanal zorbalık olaylarının küçümsemeyecek boyutlarda olduğu görülmektedir.

Sanal zorbalık olaylarında mağdura herhangi bir fiziksel zarar oluşturmamasına rağmen yaşanan bu olaylar sonucunda mağdurun psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilendiği yapılan araştırmalarda görülmektedir. Sanal zorbalığa maruz kalanlarda düşük öz saygı, üzüntü, hayal kırıklığı, psikosomatik belirtiler, okul devamsızlığı, toplumsal uyum bozukluğu, okul korkusu, akademik başarısızlık, sosyal kaygı, yalnızlık, anksiyete, yoğun duygusal stres, depresyon ve intihar gibi ciddi sorunlar görülmektedir (Aoyoma; 2010; Benan ve Li, 2005; Campell, 2005; Dempsey, Sulkowski ve Storch, 2009; Hawker ve Boulton, 2000; Kirbey, 2008; Nishina, Juvonen ve Witkow, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Peren, Dooley, Shaw ve Cross, 2010; Topçu ve diğ., 2008; Ybarra ve Michell, 2004). Sanal zorbalığın psikolojik zararının yanı sıra mağdurlarda alkol, mariuna, eroin, kokain gibi uyuşturucu kullanımının artmasına etki etmektedir (Ybarra, Espelage ve Mitchell, 2007). Ayrıca sanal zorbalığa maruz kalanların bu olaylar sonucunda bağışıklık sistemleri de olumsuz şekilde etkilenmektedir (Hazler, Carney ve Granger, 2006). Sanal zorbalık olayları, okul iklimini olumsuz şekilde etkilemektedir (Williams ve Guera, 2007). Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007) yaptıkları çalışmada sanal zorbalığın duygusal sorunlara, okulda silah taşıma gibi olumsuz olaylara da neden olduğunu ve okul devamsızlığını arttırdığını belirtmişlerdir. Sourander, Klomek, Ikonen, Lindroos, Luntamo, Koskelainen (2010) yaptıkları çalışmada da sanal zorbalığa maruz kalanların, duygusal ve akran problemleri yaşadığı, baş ve karın ağrısı çektiği, uyku problemleri yaşadığını bulmuşlardır. Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer bulgularla karşılaşılmaktadır. Arıca (2009) psikotizmin ve düşmanlığın sanal zorbalığı olumlu yönde yordadığını ve sanal zorbalığa hiç bir şekilde karışmamış bireylerin sanal zorbalardan ve sanal mağdurlardan daha az psikiyatrik belirti gösterdiğini bulmuştur. Eroğlu ve Peker (2011) sanal zorbalığa maruz kalanların algıladıkları sosyal desteğin düşük olduğunu bulmuşlardır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde sanal zorbalığa maruz kalma ya da sanal zorbalık yapma durumunda bireylerde olumsuz psikolojik belirtilerin görünmesinin yanında bu bireylerde fiziksel rahatsızlıklarla ve olumsuz davranışlarda görülmektedir.

Sanal zorbalıkla ilgili farklı değişkenlere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu değişkenlerden biri cinsiyettir. Yapılan araştırmaların bazılarında (Agatson, Kowalski ve Limber, 2007) kızların daha fazla sanal zorbalık yaptığı, bazılarında (Li, 2006) ise erkeklerin daha fazla sanal zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre (Arıca ve diğ., 2008; Ayas, 2011; Ayas ve Horzum, 2012; Dılmaç, 2009; Erdur-Baker ve Kavsut, 2007) daha fazla sanal zorbalık yaptığı ve daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Kowalski ve Limber (2007) sanal zorbalık

olaylarına karışan kızların yaşı ilerledikçe sanal zorbalık olaylarına karışma oranlarının azaldığını bunun aksine erkeklerde ise yaşın artmasıyla birlikte sanal zorbalık olaylarına karışma oranlarının arttığını belirtmiştir.

Sanal zorbalık olaylarının okullara göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik Mark (2009) tarafından yapılan çalışmada sanal zorbalık olaylarının devlet okullarında %54, özel okullarda %34, sınavla alınan özel okullarda ise %12 oranında gerçekleştiğini tespit etmiştir. Özel okulda öğrenim gören öğrenciler daha fazla internet ve medya iletişim araçları kullanmalarına karşın devlet okullarında öğrenim gören öğrenciler özel okullardakilere oranla daha çok sanal zorba ve sanal mağdur olmaya eğilimlidirler. Ayrıca, devlet okullarında öğrenim gören öğrenciler için internet ve medya iletişim araçlarının kullanım sıklığı sanal zorba ve mağdur olmanın anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuştur. Özel okulda öğrenim gören mağdurlar sanal zorbalığı dikkate almadıklarını çünkü bu durumu bir şaka olarak düşündüklerini belirtirlerken, devlet okullarında öğrenim gören mağdurlar sanal zorbalık deneyiminin kendilerini öfkeliendirdiklerini belirtmişlerdir (Topçu ve diğ., 2008). Stys (2004) sosyo ekonomik durumun sanal zorbalık üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Ayas ve Pişkin (2011) tarafından geleneksel zorbalığın okul türü açısından incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmada endüstri meslek liselerinde mağdur oranının genel lise, özel lise ve anadolu liselerinden daha yüksek olduğu, zorbalık olaylarının da özel liselerde daha yüksek olduğu, anadolu liselerinde hem mağdur hem de zorba oranlarının diğer liselerden daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Sanal zorbalık olaylarının genellikle cep telefonu ve bilgisayar kullanılarak internet üzerinden yapıldığı için teknoloji bilgisine sahip olmak sanal zorbalık olaylarında önemli bir yere sahiptir. Campell'a (2005) göre yaş arttıkça bilgisayar bilgisi de artmaktadır ve artan bilgisayar bilgisi sanal zorbalık olaylarına etki etmektedir.

Türkiye'de sanal zorbalıkla ilgili araştırmalar incelendiğinde farklı değişkenlere göre çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar arasında okul türlerine yönelik bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Yapılacak önlemeye yönelik çalışmalara hangi okullarda bu tür olaylar daha fazla görülüyorsa okullarda öncelikli olarak planlanma yapılabilmesi için okul türlerine yönelik bir çalışma yapılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, farklı orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türlerine ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma, tarama modeline uygun olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde; ilgilenilen olay, grup gibi birim ve duruma ait değişkenler, ayrı ayrı betimlenmeye çalışılır. Bu betimleme, geçmiş ya da şimdiki zamanla sınırlı olabileceği gibi zamanın bir fonksiyonu olarak gelişimsel de olabilir. Yani bu modelde, anlık durum saptamalarının yanında zamansal değişimler ve gelişimler de belirlenebilmektedir (Karasar, 2004). Bu çalışmada da yansız seçilmiş bir grubun sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin, bu gruba ait değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmak istendiği için tarama modeli seçilmiştir. Araştırmada tarama modellerinden anlık durum saptama gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini 2010-2011 öğretim yılı birinci döneminde Sakarya ilinde öğrenim görmekte olan 350 öğrenci basit rasgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu öğrencilerin örnekleme alınmasında evrenin %4'ü alınmıştır. Bu öğrencilerden 26 öğrenci kontrol amaçlı olarak kullanılan düz ve ters maddeye aynı cevabı verdikleri için araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Sonuçta 334 öğrencinin ölçekleri kullanılır bulunarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu öğrencilerden 189'u (%56.6) kız, 145'i (%43.4) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerden 56'sı (%16.8) kız meslek lisesinde (KML), 52'si (%15.6) endüstri meslek lisesinde (EML), 52'si (15.6) sağlık meslek lisesinde (SML), 59'u (%17.7) sınavsız geçiş yapılabilen anadolu lisesinde (SGYAL), 50'si (%15) sınavla girilebilen Anadolu lisesinde (SGAL) ve 65'i (%19.5) özel lisede (ÖL) okumaktadır. Öğrencilerden 89'u (%26.6) 9. sınıf, 92'si (%27.5) 10. sınıf, 85'i (%25.5) 11. sınıf ve 68'i (%20.4) 12. sınıf öğrencisidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen "Sanal Zorba/Kurban Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin orijinali ilköğretimde okuyan öğrencilere yönelik geliştirildiğinden, ölçeğin ortaöğretim öğrencilerinde de kullanılabilmesi için maddelerde gerekli değişiklikler yapılarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek için yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında araştırma için toplanan veriler kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları öncelikle yapı geçerliliği amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi ölçeğin iki ayrı boyutu olan sanal zorba ve sanal kurban için ayrı ayrı yapılmıştır. Orijinal ölçeğin sanal zorba boyutu 19 madde ve 3 faktörlü bir yapıya sahiptir. Yapılan faktör analizinde iki madde (1 ve 9.

maddeler) çalışmadığı için ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. Bu iki madde çıkartıldıktan sonra bu iki madde hariç orijinal ölçeğin 3 faktörlü yapısı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA sonucunda, uyum indeksi $\chi^2= 333.76$ (sd=112, p.= .00), $\chi^2 / sd= 2.98$, RMSEA= 0.091, GFI= 0.86, AGFI= 0.81, CFI= 0.92, NFI=0.88 ve NNFI= 0.90 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin sanal kurban boyutu içinde sanal zorba boyutunda ölçekten çıkarılan iki madde çıkarılarak 17 madde ve 3 faktörlü yapı DFA ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, uyum indeksleri $\chi^2= 300.12$ (sd=113, p.= .0000), $\chi^2 / sd= 2.66$, RMSEA= 0.083, GFI= 0.87, AGFI= 0.83, CFI=0.93, NFI=0.89 ve NNFI= 0.92 olarak bulunmuştur.

Doğrulayıcı faktör analizleri ile kurulan modellerin verilere uyumunun değerlendirilmesinde χ^2 , RMSEA, GFI, AGFI, CFI, NNFI gibi uyum indekslerine bakılarak değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmede χ^2/sd oranı 5 ve daha küçük olması durumunda model veri uyumunun çok iyi olduğu kabul edilmektedir. RMSEA değerinin sıfıra yakın ve 0.08'e yakın değerinin veri uyumu için kabul edilebilmektedir. Ayrıca CFI ve AGFI indekslerinin 0.90'dan büyük olması durumunda model veri uyumunun mükemmel olduğunu göstermektedir. CFI için 0.85 ve yukarısı; AGFI içinde 0.80 ve yukarısının model veri uyumu için yeterli olduğu kabul edilmektedir. CFI ve NNFI için ise 0.90 ve yukarısı model veri uyumunun mükemmelliğini göstermektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Sümer, 2000).

Ölçeğin uyum indeksleri incelendiğinde uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlandığı ifade edilebilir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için iç tutarlılık (Cronbach-alpha) yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin kurban alt boyutunun güvenilirlik katsayısı .85, zorba alt boyutunun güvenilirlik katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler ölçeğin güvenilirlik düzeyi için yeterli olduğu düşünülmektedir. Geçerlik güvenilirlik çalışmaları sonucunda elde edilen değerler ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Veri toplama araçları araştırmacılar tarafından elden dağıtılıp toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde cinsiyet için ilişkisiz örneklemeler için t-testi; okul türü ve öğrenim gördükleri sınıf için ANOVA testi yapılmıştır. Araştırmada tüm çözümlenmeler SPSS 13.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiş ve çözümlenelerde anlamlılık düzeyi olarak .05 kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada bulgular; ölçeğin sahip olduğu zorba ve mağdur boyutlarında ayrı ayrı olarak ele alınmıştır. Zorba ve mağdur boyutunda öğrencilerin cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

Sanal Zorba Boyutuna Yönelik Bulgular

Ölçeğin sanal zorba boyutunda öncelikle cinsiyete ilişkin olarak yapılan ilişkisiz örneklemeler için t-testi sonucunda elde edilen veriler Çizelge 1’de yer almaktadır.

Çizelge 1. Öğrencilerin Sanal Zorbaca Davranışlarda Bulunma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değişimi Tablosu

Faktörler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Cinsel	Kız	189	6.20	0.64	332	-4.18	.000
	Erkek	145	6.62	1.20			
Engelleme	Kız	189	7.37	1.11	332	-7.13	.010
	Erkek	145	8.77	2.39			
Söylenti	Kız	189	4.12	0.49	332	-5.40	.000
	Erkek	145	4.68	1.34			
Sanal Zorba	Kız	189	17.69	1.60	332	-7.44	.000
	Erkek	145	20.08	4.03			

Çizelge 1 incelendiğinde ölçekteki tüm soruları içeren toplamda sanal zorbaca davranışlar sergileme ($t = -7.44$), alt faktörlerden sanal ortamda cinsel zorbaca davranma ($t = -4.18$), sanal ortamda engelleme ve zarar verme ($t = -7.13$) ve sanal ortamda söylenti çıkarma ($t = -5.40$) açısından cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu ($p < .05$) görülmektedir.

Anlamlı farklılık bulunan alt faktörler ve sanal zorbaca davranışlar sergilemede cinsiyete göre farklılıklar sırasıyla ele alınmıştır. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 6.62$), kız öğrencilere ($\bar{x} = 6.20$) göre sanal ortamda daha fazla cinsel zorbaca davranışlar sergiledikleri bulunmuştur. Yine erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 8.77$) kız öğrencilere ($\bar{x} = 7.37$) göre sanal ortamda daha çok engelleme yaptıkları ve zarar verdikleri bulunmuştur. Erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 4.68$) kız öğrencilere ($\bar{x} = 4.12$) göre sanal ortamda daha çok söylenti çıkarma yoluyla zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır. Ölçeğin tüm maddelerinin toplamını içeren sanal zorbaca davranışlar incelendiğinde de erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 20.08$) kız öğrencilere ($\bar{x} = 17.69$) göre daha çok sanal zorbaca davranışlar sergilediklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Araştırmada öğrencilerin okul türleri bakımından sanal zorba davranışlarda bulunma düzeylerine göre fark olup olmadığına tek yönlü ANOVA testi ile bakılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Öğrencilerin Sanal Zorbaca Davranışlarda Bulunma Düzeylerinin Okul Türlerine Göre Değişimi ANOVA Tablosu

Faktörler	Okul Türü	N	$\bar{x}$	SS	Gruplar Arası	Kareler	sd	Kareler	F	p	Fark				
						Top.		Orta.							
Cinsel	KML	56	6.11	0.45	Gruplar Arası	15.50	5	3.10	3.62	.00	KML-SGAL				
	EML	52	6.15	0.50											
	SML	52	6.31	0.61											
	SGYAL	59	6.46	0.95								Gruplarıçi	281.21	328	0.86
	SGAL	50	6.76	1.39											
	ÖL	65	6.49	1.19											
	Toplam	334	6.37	0.94								Toplam	296.71	333	
Engelleme	KML	56	7.36	1.27	Gruplar Arası	61.95	5	12.39	3.53	.00	KML-ÖL				
	EML	52	7.81	1.69											
	SML	52	7.84	1.75											
	SGYAL	59	7.88	1.75								Gruplarıçi	1152.91	328	3.52
	SGAL	50	8.14	1.74											
	ÖL	65	8.72	2.61											
	Toplam	334	7.98	1.91								Toplam	1214.85	333	
Söylenti	KML	56	4.00	0.00	Gruplar Arası	16.17	5	3.24	3.41	.00	KML-SGAL KML-ÖL				
	EML	52	4.37	1.21											
	SML	52	4.31	0.73											
	SGYAL	59	4.27	1.01								Gruplarıçi	311.53	328	0.95
	SGAL	50	4.58	0.99											
	ÖL	65	4.66	1.27											
	Toplam	334	4.37	0.99								Toplam	327.70	333	
Sanal Zorba	KML	56	17.46	1.40	Gruplar Arası	216.38	5	43.28	4.62	.00	KML-SGAL KML-ÖL				
	EML	52	18.33	3.03											
	SML	52	18.46	2.67											
	SGYAL	59	18.61	2.99								Gruplarıçi	3075.82	328	9.38
	SGAL	50	19.48	3.40											
	ÖL	65	19.87	4.05											
	Toplam	334	18.73	3.14								Toplam	3292.21	333	

Öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları okul türleri bakımından sanal ortamda cinsel zorba ($F_{(5,328)} = 3.62$), sanal ortamda engelleme ve zarar verme ($F_{(5,328)} =$

3.53) ve sanal ortamda söylenti çıkarma ($F_{(5,328)} = 3.41$) alt faktörleri ve sanal zorbaca davranışlarda bulunma ($F_{(2, 235)} = 4.62$) bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($p < .05$) bulunmuştur. Farklılık bulunan faktörlerde farklılığın hangi okul türünden kaynaklandığını bulabilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden (varyanslar homojen olmadığından) Dunnett's C çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Test sonuçları alt faktörler ve sanal zorbalık açısından tek tek ele alınmıştır.

Sanal ortamda cinsel zorbaca davranışlarda bulunma açısından sınavla girilen Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin ($\bar{x} = 6.76$), kız meslek lisesinde ($\bar{x} = 6.11$) okuyan öğrencilere göre sanal ortamda daha fazla cinsel zorbaca davranışlarda buldukları bulunmuştur. Bunun yanında diğer okul türleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Sanal ortamda engelleme ve zarar verme alt faktörü ele alındığında özel lisede okuyan öğrencilerin ($\bar{x} = 8.72$), kız meslek lisesi ($\bar{x} = 7.36$) okuyan öğrencilere göre sanal ortamda daha çok engelleme yaptıkları ve zarar verdikleri bulunmuştur. Bunun yanında diğer okul türleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Söylenti çıkarma alt faktörü ele alındığında özel lisede ($\bar{x} = 4.66$) ve sınavla girilen anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin ($\bar{x} = 4.58$), kız meslek lisesinde ($\bar{x} = 4.00$) okuyan öğrencilere göre sanal ortamda daha çok söylenti çıkarma yoluyla zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında diğer okul türleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin zorbaca davranışlarda bulunma durumları incelendiğinde özel lisede ($\bar{x} = 19.87$) ve sınavla girilen anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin ($\bar{x} = 19.48$), kız meslek lisesinde ($\bar{x} = 17.46$) okuyan öğrencilere göre daha çok sanal zorbaca davranışlar sergilediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında diğer okul türleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Sanal Mağdur Boyutuna Yönelik Bulgular

Ölçeğin mağdur boyutunda cinsiyet değişkenine ilişkin olarak yapılan ilişkisiz örneklem için t-testi sonucunda elde edilen veriler Çizelge 3'te yer almaktadır.

Çizelge 3 incelendiğinde sanal ortamda engelleme ve zarar verme ($t = -3.25$) alt faktörü ve sanal zorbaca davranışlara maruz kalma ($t = -2.45$) açısından cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu ($p < .05$) görülmektedir. Ancak sanal ortamda cinsel zorbaca davranışlara maruz kalma ($t = -1.23$) ve söylenti çıkarma ($t = -1.14$) alt faktörleri açısından cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p > .05$) olmadığı bulunmuştur. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin ($\bar{x} = 8.80$), kız öğrencilere ($\bar{x} = 7.92$) göre sanal ortamda daha çok engellemeye maruz

kaldıklarını ve zarara uğradıklarını belirttiği bulunmuştur. Yine erkek öğrencilerin ($\bar{x}$ =20.15), kız öğrencilere ($\bar{x}$ =18.86) göre sanal ortamda daha çok zorba davranışlara maruz kaldıkları bulunmuştur.

Çizelge 3. Öğrencilerin Sanal Zorbaca Davranışlara Maruz Kalma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değişimi Tablosu

Faktörler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	sd	T	P
Cinsel	Kız	189	6.55	1.69	332	-1.23	.222
	Erkek	145	6.77	1.58			
Engelleme	Kız	189	7.92	2.28	332	-3.25	.001
	Erkek	145	8.80	2.66			
Söylenti	Kız	189	4.39	1.44	332	-1.14	.255
	Erkek	145	4.57	1.44			
Sanal Mağdur	Kız	189	18.86	4.67	332	-2.45	.015
	Erkek	145	20.15	4.85			

Araştırmada öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türleri bakımından sanal zorba davranışlara maruz kalma düzeylerine göre fark olup olmadığına ANOVA testi ile bakılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Çizelge 4'te sunulmuştur.

Çizelge 4. Öğrencilerin Sanal Zorbaca Davranışlara Maruz Kalma Düzeylerinin Okul Türlerine Göre Değişimi ANOVA Tablosu

Faktörler	Okul Türü	N	$\bar{x}$	SS	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	Fark	
Cinsel	KML	56	6.50	1.85	Gruplar Arası	36.71	5	7.34	2.79	.018	EML-SGAL
	EML	52	6.25	0.62							
	SML	52	6.83	1.54	Gruplarıçi	863.59	328	2.63			
	SGYAL	59	6.75	1.96							
	SGAL	50	7.28	2.26							
	ÖL	65	6.37	0.98							
	Toplam	334	6.65	1.64	Toplam	900.30	333				
Sanal Mağdur	KML	56	18.70	4.77	Gruplar Arası	195.02	5	39.00	1.72	.129	
	EML	52	18.98	3.35							
	SML	52	19.62	3.47	Gruplarıçi	70422.29	328	22.63			
	SGYAL	59	19.75	5.38							
	SGAL	50	20.96	6.82							
	ÖL	65	18.75	4.00							
	Toplam	334	19.42	4.78	Toplam	7617.31	333				

Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türleri bakımından sadece sanal ortamda cinsel zorbalığa maruz kalma ($F_{(5, 328)} = 2.79$) alt faktöründe istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($p < .05$) bulunmuştur. Bunun yanında sanal ortamda engellenme ve zarar görme ($F_{(5, 328)} = 1.25$), sanal ortamda söylentiye maruz kalma ($F_{(5, 328)} = 0.64$) alt faktörleri ve sanal zorbaca davranışlara maruz kalma ($F_{(5, 328)} = 1.72$) yani mağdur olma durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p > .05$) bulunmuştur. Farklılık bulunan cinsel zorbalığa maruz kalma alt faktöründe farklılığın hangi okul türünden kaynaklandığını bulabilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Dunnett's C (varyanslar homojen olmadığından) çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Test sonucunda sınavla seçilen anadolu lisesinde ($\bar{x} = 7.28$) öğrenim gören öğrencilerin, endüstri meslek lisesinde ($\bar{x} = 6.25$) öğrenim gören öğrencilere göre sanal ortamda daha fazla cinsel zorbaca davranışlara maruz kaldıklarını ifade ettikleri bulunmuştur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi insanlara büyük kolaylıklar sağlamanın yanında bu teknolojinin yanlış ve amacından farklı bir şekilde kullanılması insanlarda bazı olumsuz sonuçların yaşanmasına neden olmaktadır. Teknolojik gelişmeleri yakinen takip eden öğrenciler bu teknolojik araçları amaçları dışında arkadaşlarının olumsuz şekilde etkilenmelerine neden olacak şekilde kullanması sonucu ortaya çıkan sanal zorbalık olaylarından birbirlerini olumsuz şekilde etkilendiği yapılan (Aoyoma, 2010; Bargh ve McKenna, 2004; Benan ve Li, 2005; Campell, 2005; Dempsey, Sulkowski ve Storch, 2009; Hawker ve Boulton, 2000; Kirbey, 2008; Nishina, Juvonen ve Witkow, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Peren, Dooley, Shaw ve Cross, 2010; Topçu ve diğ., 2008; Ybarra ve Michell, 2004) araştırmalar sonucunda görülmektedir.

Araştırmada sanal zorbalık davranışlarını gösterme ve sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık davranışları gösterdiği bulunmuştur. Literatür incelendiğinde bu bulgunun Arıca ve diğ., (2008), Ayas (2011), Ayas ve Horzum (2012), Dilmaç (2009), Erdur-Baker ve Kavsut (2007), Li (2006), bulgularıyla tutarlılık gösterdiği; Campfield, (2008), Agatson, Kowalski ve Limber (2007) bulgularıyla farklılık gösterdiği görülmektedir. Araştırmalar incelendiğinde Türkiye'deki çalışmalarda genellikle erkeklerin kızlara göre daha fazla sanal zorbalık davranışları gösterdikleri görülmektedir. Değişik ülkelerde yapılan çalışmaların bazılarında kızların erkeklerden daha fazla sanal zorbalık yaptığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Türkiye henüz gelişmekte olan bir ülke olduğu için her isteyen kişi istediği anda teknolojik araçlara ulaşmaya bilir. Bunun neticesinde özellikle internete kendi

evinden ulaşamayan kişiler bu imkanlara internet kafelerden ulaşabilirler. Türkiye’de kızlar erkekler kadar internet kafelerden yararlanma imkanına sahip olmadıkları (Horzum, 2011) düşünüldüğünde erkeklerin kızlardan daha fazla sanal zorbalık yapma nedenleri arasında bunun etkisinin olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu incelendiğinde özel liselerde okuyanlar ve sınavla alınan Anadolu liselerindeki öğrencilerin diğer liselerdeki öğrencilerden daha fazla sanal zorbalık yaptıkları görülmektedir. Bu bulgu Mark’ın (2009) bulgularıyla farklılık göstermektedir. Sanal zorbalık olayları genellikle teknolojik araçlar (bilgisayar ve cep telefonu) kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu tür olayların bilgisayar üzerinden yapılabilmesi içinde internet erişiminin olması gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede bu imkanlara herkes sahip olmayabilmektedir. Bu imkanlara ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerin çocukları daha fazla sahiptirler. Bu imkanlara sahip aileler çocuklarını daha iyi imkanların olduğunu düşündükleri özel okullara göndermektedir. Bu nedenle bu okullardaki öğrencilerin bu tür olayları diğer okullardaki öğrencilerden daha fazla sergileme imkanlarına sahip oldukları düşünülebilir. Stys (2004) sosyo ekonomik düzeyin sanal zorbalık olaylarında dolaylı bir etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Türkiye’de Anadolu liselerine gidebilmek içinde zorlu bir sınav süreci geçirmek gerekmektedir. Bu zorlu sınav sürecini başarılı bir şekilde tamamlayabilmek için aileler özel kurslar ve özel derslerle çocuklarını desteklemektedirler. Bu özel kurslar ve özel derslerle aileler çocuklarını destekleyebilmeleri içinde ekonomik olarak güçlü olması gerekmektedir. Bu imkanlara sahip olan aileler çocuklarına teknolojik imkanlarda sunabilmektedirler. Bu nedenle bu okullarda okuyan öğrencilerinde sanal zorbalık olaylarında diğer öğrencilerden daha fazla karışma nedenleri arasında bunun etkisi olabilir. Ayrıca Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin akademik anlamda başarılı olan öğrencilerdir. Akademik başarıları iyi olan öğrencilerin teknolojik araç ve gereçleri iyi kullanma imkanlarına sahip oldukları düşünülebilir. Campell’in (2005) ifade ettiği gibi bilgisayar bilgisinin iyi olması bireylerin sanal zorbalık yapma davranışlarını etkilemektedir. Teknolojik imkanlara sahip olan ve teknolojiyi iyi kullanabilen kişilerin sanal zorbalık olaylarını bu imkanlara sahip olmayan ve teknolojiyi iyi kullanamayan kişilere göre daha fazla sergileyeceği düşünüldüğünde bu tür olayların özel okullarda ve Anadolu liselerindeki öğrenciler arasında diğer okullardaki öğrencilere göre daha fazla görülmesi teknolojik imkanlara sahip olmayla ve teknolojiyi iyi kullanmayla açıklanabilir.

Araştırma sonucunda cinsiyete göre sanal zorbalığa maruz kalma ve bu davranışları gösterme açısından farklılık bulunmasına rağmen okul türlerinde tek cinsiyetten öğrencilerin öğrenim gördüğü (kız meslek, endüstri meslek, sağlık meslek gibi) okullardaki hem kız hem erkek öğrencilerin öğrenim gördüğü okullardan (özel lise, sınavla girilen ve sınavsız girilen anadolu lisesi gibi) daha az sanal zorbalık düzeyi olduğu bulunmuştur. Bu bulgu sanal zorbalık

olaylarında farklı cinsiyetlerin bir arada öğrenim gördüğü okullarda daha fazla olduğunu ortaya koyacak niteliktedir. Ancak geleneksel zorbalık olaylarıyla ilgili bir çalışmada tek cinsiyetten öğrencilerin özellikle erkek öğrencilerin yoğun olduğu (endüstri meslek lisesi gibi) öğrenim gördüğü okullarda zorbalık olaylarının daha yoğun olduğu görülmektedir (Ayas ve Pişkin, 2011). Bu durum geleneksel zorbalıkta cinsiyete yönelik farklılığın erkekler yönünde olduğu aynı zamanda erkeklerin yoğun olduğu okullarda da zorbalık olaylarının fazla olduğunu gösterirken sanal zorbalıkta farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Sanal zorbalık olaylarında hem kız hem erkeklerin öğrenim gördüğü okullarda erkeklerin daha çok zorbalık yaptığı bulunmuştur.

Sanal zorbalık olayları teknolojik araçların kullanılması sonucu gerçekleşen olaylar olması nedeniyle şuan için bu teknolojik araçlara sahip olan öğrencilerin bu tür olayları daha fazla sergiledikleri yapılan araştırma sonucunda görülmesine rağmen Türkiye hızla gelişen bir ülke olması nedeniyle teknolojik imkanlara ulaşma ilerleyen yıllarda daha kolaylaşacağı düşünüldüğünde bu tür olayların okullarda bugün yaşanan olaylardan daha fazla şekilde yaşanacaktır. Bu nedenle öğrencilere teknolojik araçların nasıl kullanılması gerektiği ve yanlış kullanılması doğrultusunda yanlış kullanılan kişilerin nasıl olumsuz şekilde etkilendiklerine yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması oldukça önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 59-60.
- Akbulut, Y., Sahin, Y. L., & Eristi, B. (2010a). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology & Society, 13*(4), 192-201.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 34*, 167-184.
- Arıcak, O. T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Cıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior, 11*(3), 253-261.
- Aoyoma, I. (2010). *Cyberbullying: What are the psychological profiles of bullies, victims and bully-victims?* Unpublished doctoral dissertation, Graduate Faculty of Baylor University, Texas.
- Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 3-5 Ekim 2011, İzmir.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online, 11*(2), 369-380.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 19*, 1-17.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(2), 550-568.
- Aydoğan, D., Dilmaç, B. ve Deniz, M. E. (2009). İlköğretim öğrencilerinde sosyal destek ve siber zorbalığın incelenmesi. *18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 1-3 Ekim, İzmir.
- Bamford, A. (2005). Cyber-bullying. *Classroom, 25*(1), 18-19
- Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine, 88*(1), 14-21.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research, 32*(3), 265-277.
- Campbell, M. (2005). Cyberbullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling, 15*, 68-76.
- Carroll, D. C. (2008). Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims. <http://gradworks.umi.com/33/24/3324499.html> adresinden 14.08.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Catherine, M. C. (2009). Cyberbullying and cybervictimization: Prevalence, stability, risk and protective factors, and psychosocial problems. <http://proquest.umi.com/pqdlink?Ver=1&Exp=09-14-2015&FMT=7&DID=1877394391&RQT=309&attempt=1&cf=1> adresinden 14.08.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Chisholm, J. F. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals of the New York Academy of Sciences, 1087*, 74-89.
- Dilmaç, B. ve Aydoğan, D. (2010). Values as a predictor of cyber-bullying among secondary school students. *International Journal of Human and Social Sciences, 5*(3), 185-188.

- Dilmaç, B. (2009). Cyber bullying: A preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1307-1325.
- Dempsey, A. G; Sulkowski, M. L. & Storch, E. A.(2009). Differences between peer victimization in cyber and physical setting and associated psychosocial setting and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*, 46, 962-972
- Dursun, Ö. Ö., & Akbulut, Y. (2010). Investigation of cyberbullying victimization and communication styles in a hybrid learning environment. Paper presented at *IODL & ICEM International Joint Conference and Media Days*, Eskisehir, Turkey.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender, and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. *New Media and Society*, 12, 109-126.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eğitim Araştırmaları*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö., & Tanrıkulu, İ. (2009). Cyber bullying in Turkey: Its correlates and links to depressive symptoms. *Journal of eHealth Technology and Application*, 7, 16-23.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2010). Aileden ve arkadaşan alınan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış*, 27, 1-20.
- Hazler, R. J., Carney, J. V., & Granger, D. A. (2006). Integrating biological measures into the study of bullying. *Journal of Counseling and Development*, 84, 298-307.
- Hawker, D. S. J. & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 441-455.
- Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi* (15. Baskı). Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Kirby, E. (2008). Eliminate bullying-A legal imperative. *A Legal Memorandum*, 8(2),1-6.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 41(6), 22-30.
- Li, Q. (2005). 'New bottle but old wine: A research on cyberbullying in schools'. *Computers and Human Behavior*, 1-15.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50(3), 223-234.
- Mark, L. K. (2009). *Student, educator, and parent perceptions of cyber bullying in three Hawai'i middle schools*. Unpublished thesis. University of Hawai'i Educational Psychology.
- Mason, L. K. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348
- NCH: The Children's Charity (2005). *Putting U in the picture — Mobile bullying survey*.

- Nishina, A., Juvonen, J., & Witkow, M. R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34*(1), 37-48.
- Patchin, W. J., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice, 4*(2), 148-169.
- Peren, S., Dooley, J., Shaw, T., & Cross, D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 4*(28), 1-10.
- Ristkari, T., & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents. *Arch Gen Psychiatry, 67*(7), 720-728.
- Strom P. S., & Strom, R. D. (2005). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum, 70*(1), 21-36.
- Syts, Y. (2004). *Beyond the schoolyard: Examining electronic bullying among Canadian youth*. Unpublished Master Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario
- Sourander, A., Klomek, B. A., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., & Koskelainen, M. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: Title and subtitle break a population-based study psychosocial risk factors and cyberbullying. *Arch Gen Psychiatry, 67*(7), 720-728.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydin, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior, 11*(6), 643-648.
- Willard, N. (2006). *Cyber bullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social cruelty, threats, and distress*. Eugene, OR: Center for safe and Responsible Internet Use.
- Williams, K. R & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 51-58.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health, 41*, 51-58.
- Ybarra, M. L., Espelage, D. L., & Mitchell, K. J. (2007). The co-occurrence of Internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: Associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health, 41*, 31-41.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M. & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health, 41*, 42-50.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 1308-1316..

EXTENDED ABSTRACT

Developments in technologic area enable the students to access information in a shorter time and in the environment they desire. Besides enabling access to information in an easy way, technologic developments have provided many innovations and facilities in human life. Because of the facilities provided by technologic developments, families try to offer many technologic opportunities to their children. Development in technology brings about the technology use by all individuals from the old and young alike. Technology use is not always necessarily positive. One of the negative and misuse of technology is cyber bullying. Cyber bullying can be defined as the use of technologies such as internet or mobile phone by one or more people intentionally and continuously in order to damage the victimization individual.

Although cyber bullying causes no physical damage to the victim, it is seen in the studies that the victim is psychologically affected in a negative way as a result of these cases. Serious problems such as low self-esteem, sadness, disappointment, psychosomatic symptoms, school absence, social harmony disorder, school phobia, academic failure, social concern, loneliness, anxiety, heavy emotional stress, depression and suicide are seen in sufferers of cyber bullying (Benan & Li, 2005; Campell, 2005; Dempsey, Sulkowski & Storch, 2009; Hawker & Boulton, 2000; Kirbey, 2008; Nishina, Juvonen & Witkow, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Peren, Dooley, Shaw & Cross, 2010; Topçu, Erdur-Baker & Çapa-Aydın, 2008; Ybarra & Michell, 2004). When the studies on cyber bullying in Turkey are analyzed, it is seen that studies were made according to different variables. Among these studies, no study was made according to school types. A study should be made in terms of school types in order to make a primary plan in schools where such cases are seen for preventive studies to be made.

The aim of this study is to examine whether cyber bullying and victim levels of students studying in different high schooldiffer or not according to school types and gender. The research was performed according to survey model. In the study cross-sectional survey model, instant situation determination which is one of survey models, was carried out. The sample of the study consisted of 334 students studying in province of Sakarya in the first term of 2010-2011 education year. In selection of the sample, simple random sampling method was used. As the data collection tool in the study “Cyber Bully/Victim Questionnaire” developed by Ayas and Horzum (2010) was used. In the analysis of the obtained data, for gender for independent samples t-test and for school type one way ANOVA test were made.

As a result of the study, a significant difference was found in victim from cyber bullying and showing such behaviors according to gender. It was found that male students show more cyber bullying behaviors compared to female

students. When the studies are examined, it is seen in the studies in Turkey that males generally show more cyber bullying behaviors than females. In some of the studies performed in different countries, findings are obtained that females do more cyber bullying than males. Since Turkey is a developing country, everyone cannot access technological tools immediately. As a result of this, individuals with no internet access at home can have these opportunities from internet cafes. When considered that females in Turkey cannot have as much access to internet cafes as males (Horzum, 2011), this can be shown as a reason why males do more cyber bullying than females.

Those studying in private high schools and those in Anatolian High schools who are accepted with exam do more cyber bullying than those in other high schools. In addition, regarding school types it was found that cyber bullying cases occur less in schools where only students of one gender study than those where both female and male students study. This finding suggests that cyber bullying cases occur more in schools where students of different genders study together. Students studying in Anatolian high schools are academically successful. It can be considered that students with academic success have the means to use the technological tools and devices well.

For such cases to be made on the computer there should be internet access. In a developing country like Turkey, not everyone may have such opportunities. The children of families with a certain economic level have such opportunities more. The families with such opportunities send their children to private schools which they think have better potentials. For this reason, it can be considered that students in these schools have the means to exhibit such behaviors more than those in other schools. It will be quite important to conduct briefing studies for the students about how to use technological devices and as a result of misuse how suffering people will be adversely affected.

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Mehmet Barış Horzum, lisansını Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde yaptıktan sonra aynı üniversitede yüksek lisansını BÖTE Bölümünde tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde, Eğitim Teknolojisinde doktorasını tamamlamıştır. 2001-2003 yılları arasında Sakarya Üniversitesinde, 2003-2007 yıllarında Ankara Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Halen Sakarya Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır. İlgili alanları uzaktan eğitim, teknoloji kullanımı ve öğrenme kuramlarıdır. İletişim Bilgileri: Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü, SAU Hendek Kampüsü 54300 Hendek Sakarya Tel: 0 264 295 7161 Eposta: mhorzum@sakarya.edu.tr

Dr. Tuncay AYAS 1998 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünden mezun oldu. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır. Eposta: tayas@sakarya.edu.tr

---

ISSN
1303
6475

ABOUT THE AUTHORS

Dr. Mehmet Barış Horzum has a Bachelor's degree in Science Education at Sakarya University and has a Masters degree in Computer Education and Instructional Technology at the same university. He has a Ph.D. at Educational Technology at Ankara University. He worked as a research assistant at Sakarya University between 2001-2003 and also at Ankara University in 2003-2007. He has been working as an Assistant Professor at Sakarya University. His research interests are distance learning, technology usage and learning theories. Address for correspondence: Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü, SAU Hendek Kampüsü 54300 Hendek Sakarya Phone: 0 264 614 10 33-166 Email: mhorzum@sakarya.edu.tr

Tuncay Ayas graduated from Karadeniz Technical University Psychological Conseling and Guidance department in 1998. He has been working as an Assistant Professor in Psychological Conseling and Guidance department, Faculty of Education, Sakarya University. Email: tayas@sakarya.edu.tr

---

ISSN
1303
6475

